

Lastensuojelun sijaishuollon valvontaraportti 2020

Sisällysluettelo

1	Espon lastensuojelun ympärivuorokautisen sijaishuollon palvelun valvonta	2
2	Yksityisten sijaishuoltoyksiköiden valvonta	2
3	Sijaintikunnan valvontavelvollisuus	3
4	Toimeksiantosuhteisen perhehoidon valvonta.....	4
5	Espon omien sijaishuoltoyksiköiden valvonta.....	5
6	Asiakkaiden kuulemistilaisuudet ja osallistaminen palveluiden kehittämiseen	6
7	Johtopäätökset	6

1 Espoon lastensuojelun ympärivuorokautisen sijaishuollon palvelun valvonta

Espoon kaupungin lasten erityispalvelut vastaavat lastensuojelun ympärivuorokautisten palvelujen valvonnasta. Valvontasuunnitelma on hyväksytty sosiaali- ja terveyslautakunnassa 4.10.2012. Valvonnan piiriin kuuluvat kaupungin omat yksiköt, ostetut palvelut sijaintikunnasta riippumatta sekä kaikki Espoossa olevat yksityiset sijaishuollon palveluntuottajat. Valvontaan velvoittavat säädökset löytyvät lastensuojelulaista (417/2007) ja laista yksityisistä sosiaalipalveluista (922/201). Valvontasuunnitelmaa on päivitetty ja vuoden 2019 alusta laitoshoidon ostopalvelujen valvontaa on suunniteltu, toteutettu ja kehitetty yhdessä Uudenmaan muiden kuntien kanssa.

Valvonnan tavoitteena on taata yksittäisen lapsen saaman hoidon ja huolenpidon laadukkuus. Valvonnalla halutaan varmistaa, että Espoon käyttämät tai Espoossa sijaitsevat sijaishuoltoyksiköt ovat toiminnaltaan, tiloiltaan ja osaamiseltaan riittävän laadukkaita toteuttamaan heiltä ostettavaa palvelua.

Valvontaresurssina Espoossa on vuonna 2020 ollut asiakasohjauksen ja valvonnan sosiaalityöntekijän työpanos sekä erityisesti laitoshoidon sosiaalityön tiimin lapsikohtaisen valvonnan yhteydessä kootut havainnot. Tämän täysaikaisen resurssin lisäksi käytävissä on ollut osa erityispalveluiden asiantuntijan työresurssista. Asiakasohjauksen ja valvonnan sosiaalityöntekijä on tehnyt erityisesti puitesopimuskuoppeneiden valvontaa yhdessä Uudenmaan kuntien kanssa. Lisäksi käytetyitä yksiköitä on valvottu reaktiivisesti epäkohtailmoitusten ja kautta. Vuoden 2020 pandemiatilanteen takia osa suunnitelmallisista valvonnoista on jouduttu siirtämään ja osa jouduttu toteuttamaan etäyhteyksien avulla.

2 Yksityisten sijaishuoltoyksiköiden valvonta

Espoo on vuonna 2020 ostanut luvanvaraista perhehoitoa yhteensä 24 ammatillisesta perhekodista. Näissä oli hoidossa 45 eri lasta. Laitospalveluja on ostettu 165 eri yksiköltä, mukaan lukien valtion koulukodit. Laitoksissa hoidossa oli 474 lasta, heistä 13 koulukodeissa. Lasten luvuissa saattaa olla päällekkäisyyksiä, jos sama lapsi on ollut kahdessa eri yksikössä hoidossa samana vuonna.

Espoo on osallistunut Uudenmaan kuntien yhteiseen lastensuojelun ympärivuorokautisten palveluiden kilpailutukseen vuosille 2019-2022. Kilpailutus on dynaaminen ja siihen on liittynyt uusia palveluntuottajia vuoden 2021 alusta. Kilpailutus avataan uudelleen jälleen vuoden 2021 lopussa. Kilpailutuksessa on eritelty luvanvarainen ammatillinen perhehoito, perustason laitoshoido, erityistason laitoshoido ja vaativan tason laitoshoido. Kilpailutukseen osallistuneet kunnat suorittavat myös suunnitelmallista valvontaa yhteistyössä, yhdessä laaditun valvontakalenterin mukaisesti.

Vuonna 2020 Espoo oli mukana 13:lla Uudenmaan kuntien yhteistyössä tekemällä suunnitelmallisella ohjaus- ja valvontakäynnillä. Käynnin puheenjohtajuus oli Espoolla 7:llä valvontakäynnillä. Käynnit ovat perustuneet suunnitelmalliseen ohjaukseen ja valvontaan. Yhteensä Uudenmaan kunnat toteuttivat 57 suunnitelmallista ohjaus- ja valvontakäyntiä. Lisäksi käyneillä on kiinnitetty huomiota Uudenmaan kuntien yhteisen ympärivuorokautisten lastensuojelupalveluiden kilpailutuksen laatuksien arvioimiseen. Käynnit on tehty joko työpari- tai työryhmätyönä yhdessä muiden Uudenmaan kuntien ja erityisesti Helsingin, Vantaan, Kauniaisten ja Kirkkonummen kanssa. Osalla käynneistä on ollut mukana myös Etelä-Suomen aluehallintovirasto.

Suunnitelmallisilla ohjaus- ja valvontakäynneillä on haastateltu espoolaisia lapsia mahdollisuuksien mukaan. Uudenmaan kuntien yhteistyön lisäksi Espoo on vuonna 2020 panostanut merkittävästi sijaintikuntana tehtävään valvontaan. Vuoden aikana valvottiin yhteensä 10 espoolaista sijaishuoltoyksikköä, joista 5 ammatillista perhekotia ja laitousyksikköä. Näistä yksi laitospäivä toteutettiin Uudenmaan kuntien yhteisenä valvontana ja laaduntarkastuksena. Loput yhdeksän toteutettiin uuden, hieman kevyemmän prosessin avulla. Myös tämä valvontatieto on jaettu Uudenmaan kuntien käyttöön. Lisäksi Espoo on ollut Etelä-Suomen aluehallintoviraston pyynnöstä mukana tarkastamassa kahta perustettavaa erityistason lastensuojeluyksikköä ja yhden jo toimivan yksikön uusia tiloja.

Vallitseva pandemiatilanne vaikutti merkittävästi valvontakäyntien toteutumiseen. Pandemian aikana käyntejä on siirretty ja lopulta tehty joko kokonaan tai osittain etäyhteyksin. Kaikki Espoossa tehdyt valvontakäynnit on toteutettu paikan päällä. Yksi valvontakäynti tehtiin kokonaan etäyhteyksin ja yksi osittain etäyhteyksin. Etäyhteyksien hyödyntämistä tehostetaan pandemian jatkuessa vuonna 2021 merkittävästi. Pandemian takia sekä vuonna 2019 aloitetun lapsikohtaisen valvonnan kehittämistyön seurauksena vuonna 2020 on pyritty panostamaan siihen, että lasten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät ovat saaneet työlleen aiempaa vahvemman valvonnallisen tuen. Yksi toisessa kunnassa toimiva lastensuojeluyksikkö lopetti toimintansa espoolaislapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän käynnistämisen valvontaprosessin seurauksena. Prosessissa olivat mukana sekä valvontaa tekevä sosiaalityöntekijä että Etelä-Suomen aluehallintovirasto.

Espoon kaupunki ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto ovat tehneet yhteistyötä niin perustettavien lastensuojeluyksiköiden kanssa kuin toimivien laitosten valvonnassa. Espoon kaupunki on tehnyt aluehallintovirastolle epäkohtailmoituksia koskien yksiköiden toimintaa.

3 Sijaintikunnan valvontavelvollisuus

Lastensuojelulain 79 § mukaan sijaintikunnalla on valvontavelvollisuus alueellaan olevasta lastensuojeluyksiköstä. Valvontaa tehdään yhdessä sijoittajakunnan ja aluehallintoviraston kanssa. Tämä siis riippumatta siitä, onko yksikössä sijaintikunnan sijoittamia lapsia.

Espoo on panostanut vuonna 2020 merkittävästi Espoon alueella sijaitsevien lastensuojeluyksiköiden valvontaan aiempaa systemaattisemmin ja tehokkaammin. Käyntejä espoossa sijaitseviin yksiköihin oli vuonna 2020 yhteensä kymmenen, joista viisi ammatillisiin perhekoteihin ja viisi lastensuojelulaitoksiin. Vuonna 2019 kehitetty valvontamalli on osoittautunut toimivaksi ja sen käyttöä on tarkoitus jatkaa yhdessä Uudenmaan kuntien yhteisen valvontamallin kanssa.

Espoossa on vuonna 2020 toiminut viisi ammatillista perhekotia. Perhekotien määrässä ei tapahtunut muutosta.

Rinnekodin alueella sijaitsevan kehitysvammaisille lapsille suunnatun Kasvunkoti Maijan toiminta lakkautettiin epäkohtien takia keväällä 2020. Tiloihin avattiin myöhemmin saman vuoden aikana Kasvunkoti Taimi. Go Strong Oy avasi Siikajärvelle lastenkodin. Muita muutoksia lastenkotien suhteen ei tapahtunut. Edellä mainittujen lisäksi Espoon alueella toimi vuonna 2020 kuusi lastenkotia.

4 Toimeksiantosuhteisen perhehoidon valvonta

Perhehoidon valvonnassa oleellisessa roolissa on sijaisperheiden rekrytointi ja valmennus. Perhehoidon koordinaattori hoitaa rekrytoinnin sekä kaikki Espoon valmennukset. Koordinaattorilla on Pride-valmennuksissa aina kokenut sijaisvanhempi työparina, läheisverkostovalmennuksissa sosiaalityöntekijätyöpari perhehoidosta. Vuoden 2020 aikana valmennettiin 19 uutta sijaisperhettä, joista neljä oli läheisverkostoperheitä. Sijaisperheistä kuusi hyväksyttiin, yksi keskeytti, kolme hylättiin ja neljän osalta valmennus jäi kesken. Läheisverkostoperheistä kaksi hyväksyttiin ja kaksi keskeytti valmennuksen. Lisäksi valmennettiin ja hyväksyttiin seitsemän muualla valmennuksen käynnystä perhettä. Koronatilanne on huomioitu valmennuksissa, esim. keväällä Pride-ryhmä jaettiin kahtia voimassa olleiden koronarajoitusten mukaisesti. Muutoin toimeksiantosuhteisen perhehoidon, sijaisperheiden valvonta on pääsääntöisesti lapsen asiakasprosessin toteutumisen valvontaa.

Perhehoidon sosiaalityöntekijät tapaavat sijaisperheeseen sijoitettuja lapsia useita kertoja vuodessa. Asiakassuunnitelmaan lapsi osallistuu ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Kotikäynnillä sijaisperheessä tavataan myös lapsi, välillä tavataan myös biologisten vanhempien luona kotilomilla. Lasta tavataan kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa vähintään kerran vuodessa. Perhehoidon työntekijät ovat laatineet kysymyslistan lapsen kanssa käytävistä asioista, joiden avulla pyritään saamaan selville lapsen todellinen vointi ja mahdolliset kaltoinkohteluepäilyt. Osa lapsista on myös puhelinyhteydessä sosiaalityöntekijään tarvittaessa. Koronatilanne on huomioitu tapaamisissa. Ohjeistusten ollessa tiukat on tapaamisia muutettu etäyhteyksin toteutettaviksi. Koko vuoden on kuitenkin hoidettu kiireelliset, lasten kasvua ja kehitystä vaarantavat tilanteet, uusien lasten prosessit perhehoitoon sekä valvontaan liittyvät käynnit normaalisti asianmukaisin suojavarustein.

Mikäli sijaisperheen kyvyssä huolehtia lapsesta tai yhteistyössä biologiseen sukuun tai viranomaisiin havaitaan puutteita, järjestetään asiassa neuvottelu sijaisperheen kanssa. Neuvotteluun osallistuu perhehoidon johtava sosiaalityöntekijä. Neuvottelun jälkeen tilannetta seurataan tiiviisti ja usein sovitaan vielä ainakin toinen neuvottelu tilanteen paranemisen varmistamiseksi. Sosiaalityöntekijä tapaa lapsia heidän näkemystensä kartoittamiseksi sekä on yhteydessä lapsen päiväkotiiin/kouluun tai mahdolliseen muuhun lasta tapaavaan viranomaistahoon.

Vuonna 2015 perustetussa perhehoidon nuorten ryhmässä oli mukana viisi sijaisperheissämme asuvaa nuorta. Ryhmän avulla olemme saaneet nuorten ääntä ja ajatuksia paremmin kuuluviin, ja he ovat osallistuneet myös konkreettisesti perhehoidon kehittämistyöhön.

Valvontaa ovat myös muut sijaisperheillemme ja asiakkaillemme tarkoitetut tilaisuudet. Koronan takia pidimme sijaisperheiden koulutuspäivän etäyhteyksin. Perhehoidon sijoituksen alkuvaiheen tukimallin, Keinu-mallin, mukaisesti tapaamme sijoitettuja lapsia, sijaisperheitä ja vanhempia tiiviisti mm. päiväleirien muodossa. Koronatilanteen mukaan olemme järjestäneet päiväleirejä rajoitusten sallimilla henkilömäärillä, mm. kahden perheyhteisön päiväleireinä.

Kumppanuuspäivä

Uudenmaan yhteisen lastensuojelun ympärivuorokautisten palveluiden kilpailutuksen puitesopimuskumppaneille pidettiin kolme kumppanuuspäivää. Perhehoidon (ml. ammatilliset perhekodit), perustason laitoshoidon ja erityistason laitoshoidon kumppanuuspäivät pidettiin syyskuussa 2020. Pandemiatilanteesta johtuen kumppanuuspäivät pidettiin etäyhteyksillä. Vantaan

kaupunki vastasi järjestelyistä, joissa Espoo oli tukena. Kumppanuuspäivillä käsiteltiin muun muassa lastensuojelulakiin suunniteltuja muutoksia, lääkettä sijaishuollossa, lastensuojelulaitosten vertaisarviointia, hatkalaisilmiötä sekä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytäntöjä. Palaute kumppanuuspäivistä oli positiivista.

5 Espoon omien sijaishuoltoyksiköiden valvonta

Espoossa on kolme kaupungin omaa lastensuojelulaitosta. Kaksi laitosta on vastaanottokoteja, Auroran vastaanottokoti ja Poijupuiston vastaanottokoti. Nämä yksiköt keskittyvät toiminnassaan kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten kokonaistilanteen ja sijaishuollon tarpeen arvioimiseen. Sijaishuollon tarpeen arvioinnin toteuttaminen kaupungin omana toimintana ostopalvelun sijaan, on tärkeää laadun ja varmistamisen kannalta. Espoon omista lastensuojelulaitoksissa otettiin käyttöön vuoden 2020 alussa uudet Hyvän kohtelun suunnitelmat, joita lastensuojelulaki on edellyttänyt 1.1.2020 alkaen.

Vastaanottokotipaikat eivät ole riittäneet vastaamaan tarpeeseen vuodesta 2017 alkaen. Kiireellisten sijoitusten määrän lisääntyessä, vastaanottokodit ovat olleet jatkuvasti täynnä tai lähes täynnä kiireellisesti sijoitettuja lapsia ja nuoria. Vuoden 2020 helmikuussa avattiin uusi vastaanotto-osasto Auroran vastaanottokodin yhteyteen. Kyseessä on 7-paikkainen vastaanotto-osasto, johon sijoitetaan pääosin yli 13-vuotiaita lapsia.

Espoon kaupungin omista sijaishuoltoyksiköistä Karhukallion lastenkoti tarjoaa pitkäaikaista, lapsen tarpeen mukaista sijaishuoltoa 7-17-vuotiaille lapsille. Lastenkoti on kolmiosastoinen, perustason sijaishuoltopaikka, jossa on sijaishuoltopaikkoja 21 lapselle ja nuorelle. Omien laitosten valvonta painottuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tekemään valvontaan ja havaintoihin asiakassuunnitelman mukaisesta työskentelystä. Sosiaalityöntekijät tapaavat lapsia säännöllisesti asiakassuunnitelmaneuvoituissa ja muissa tapaamisissa. Mahdollisista epäkohdista ilmoitetaan lastensuojelun erityispalvelujen päällikölle. Vuoden 2020 aikana ei tällaisia epäkohtailmoituksia omista yksiköistä tullut. Sen sijaan käytiin yhdessä sijaishuollon sosiaalityön tiimin kanssa keskustelua Karhukallion toimintakäytännöistä erinäisissä sijaishuollon arjen tilanteissa.

Keskeisenä valvonnan välineenä Espoon omista sijaishuollon yksiköissä toimii omavalvontasuunnitelma, jonka kaikki yksiköt ovat tehneet. Omavalvontasuunnitelmat on päivitetty vuonna 2020 Valviran ohjeiden mukaisesti. Omavalvontasuunnitelmat ovat yksiköissä myös asiakkaiden nähtävillä ja niiden sisältö tarkistetaan Lastensuojelun erityispalveluiden johtotiimissä. Vuonna 2020 Espoon omista sijaishuollon yksiköissä on keskitytty erityisesti lääkehoitoon liittyvien koulutusten ja lupien ajantasaistamiseen. Lisäksi omat sijaishuollon yksiköt toteuttavat toiminnassaan lasten ja nuorten kuulemista asiakasprosessiin, mutta myös sijaishuollon toteuttamiseen liittyen. Palautetta kerätään myös lasten vanhemmilta.

Vuonna 2019 aloitettiin valmistelevaan Uudenmaan lastensuojelulaitosten keskinäistä auditointikokeilua. Tavoitteena tässä oli lähteä kehittämään ja kokeilemaan vuonna 2020 mallia, jossa vertais- ja itsearviointien avulla pyritään valvomaan lastensuojelulaitokselle toiminnalle asetettuja tavoitteita ja niiden toteutumista. Lisäksi tavoitteena keskinäiselle auditoinnille on, että eri kuntien lastensuojelulaitosten toiminnan tarkastelu voi tarjota kehittämisideoita omaan toimintaan sekä auttaa yksittäisissä tapauksissa korjaamaan toiminnan epäkohtia. Keskinäistä auditointia

jouduttiin lykkäämään koronapandemian vuoksi, mutta yhteistyötapaamiset ovat jatkuneet säännöllisesti.

6 Asiakkaiden kuulemistilaisuudet ja osallistaminen palveluiden kehittämiseen

Valvontaan liittyvät sijaisperheillemme tarkoitetut tilaisuudet, joissa paikalla ovat perhehoidon sosiaalityöntekijät ja johtava sosiaalityöntekijä. Näitä oli vuonna 2019 useita. Sijaisperheiden koulutuspäivässä, joka on sijaisvanhemmille pakollinen, keskityimme vuoden 2019 teemaamme Rakkaus. Sijaisperheiden virkistyspäivään osallistui 60 sijaisperheen jäsentä. Syksyllä järjestimme vertaistukiryhmän sijaissisaruksille. Perhehoidon sijoituksen alkuvaiheen tukimallin, Keinu-mallin, mukaisesti tapaamme sijaisperheitä, sijoitettua lasta ja vanhempia tiiviisti mm. päiväleirien muodossa. Vuonna 2019 meillä oli neljä kahden päivän leiriä.

Espoossa on aktiivisesti toiminnassa myös Voikukkia- vertaistukiryhmä. Ryhmä on tarkoitettu huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten vanhemmille. Voikukkia ryhmän toiminta on vakiinnuttanut paikkansa Espoossa ja se on laajalti tunnettua.

Voikukkia- vertaistukiryhmiä järjestetään kaksi kertaa vuodessa, keväisin ja syksyisin. Ryhmäprosessiin kuuluu 8-10 ryhmätapaamista. Kaikki ryhmänohjaajat ovat käyneet Voikukkia-ryhmänohjaaja – koulutuksen. Viime vuosina Espoo on kouluttanut lisää Voikukkia ohjaajia, tällä hetkellä heitä on kymmenen. Lisäksi Espoo on kouluttanut kaksi ryhmän käynnystä vanhempaa vertaisohjaajaksi. Vertaisohjaaja osallistuu ohjaajien kanssa ryhmäsuunnitteluun ja toteutukseen. Vuonna 2020 Voikukkia-vertaistukiryhmiä on toteutunut kaksi. Ryhmät pidettiin Tuomarilan perhetukikeskuksessa ja halukkaita olisi ollut jopa enemmän kuin ryhmiin mahtui.

Vanhemmat ovat huostaanoton jälkeen kokeneet usein jäävänsä yksin ja ilman tukea. Ryhmässä on mahdollista keskustella lapsen huostaanottoon liittyvistä tunteista ja ajatuksista. Tärkeiksi keskustelun aiheiksi ryhmissä ovat nousseet: Lapsen sijoitukseen liittyvät ajatukset ja tunteet, lapsesta luopuminen ja sen aiheuttamat kriisin reaktiot vanhemmissa, suhde ja yhteydenpito lapseen, vanhemman oma elämäntilanne ja jaksaminen, sekä yhteistyö sijaisperheen tai sijaishuoltoapaikan kanssa.

Vuonna 2020 toimintaansa jatkoi edelleen Espoon lastensuojelun ja Osallisuuden aika ry:n Nuoret yhteiskehittäjät- ryhmä, jossa vuoden 2020 lopussa oli mukana yhteensä kuusi yli 16- vuotiasta nuorta. Ryhmä on kokoontunut vuodesta 2019 joka toinen viikko, ja on kehittänyt nuorten kokemusten pohjalta konkreettisesti espoolaista lastensuojelua mm. esittein ja vieraillein yksiköiden kehittämispäivissä. Ryhmä jatkaa edelleen toimintaansa vuonna 2021.

7 Johtopäätökset

Lasten ympärivuorokautinen hoito toteutuu sijaishuollossa eri muodoissa: laitoshoidon, luvanvaraisena perhehoitona ja toimeksiantosopimussuhteisena perhehoitona. Laitoshoidon palveluista valtaosa on ostopalveluja ja espoolaisia lapsia on sijoitettuna useisiin yksiköihin.

Lapsen edun toteutumisen valvonta on keskeinen osa ympärivuorokautisen hoidon valvontaa. Sijaintikuntavalvontaan panostettiin erityisesti vuonna 2020. Nämä käynnit toteutettiin Espoon omana toimintana. Asiakkaiden osallisuus on olennainen osa valvonnassa ja Espoon lastensuojelussa asiakkaiden osallistamista on kehitetty ja toteutettu pitkäjänteisesti.

Sijaishuollon valvontaan on toteutettu ja kehitetty tiiviissä yhteistyössä Uudenmaan kuntien kanssa. Uudenmaan kuntien kanssa yhdessä toteutetussa valvonnassa on kiinnitetty erityisesti huomiota palvelun laatuun. Valvontakäynnit ovat myös tuoneet esille erilaisia ja eritasoisia epäkohtia, joissa palveluntuottajaa on voitu ohjata toiminnassaan ja saattamaan asioita kuntoon annetun määräajan puitteissa. Valvontakäynneillä on haastateltu lapsia siten, että valvontakäynnillä olleet kuntien edustajat ovat voineet haastatella edustamansa kunnan sijoittamia lapsia. Yhteistyö Uudenmaan kuntien kanssa sijaishuollon valvonnassa tuonut valvontaan tasalaatuisuutta. Koronapandemia vaikutti myös valvontaan ja vuoden 2020 käynneistä iso osa toteutettiin etävalvontana. Vuonna 2021 on tehty päätös, että valvonnassa siirrytään lähivalvontaan eli sijaishuoltopaikkoihin mennään paikan päälle. Sijaishuollon valvontaa ei voida toteuttaa etäyhteyksillä ilman, että se ei vaikuttaisi laatuun.

Valvira on määritellyt omassa valvontasuunnitelmassaan yhdeksi valvonnan painopisteeksi lastensuojelun sijaishuollon. Eduskunnan oikeusasiamies on selvityspyynnössään kiinnittänyt huomiota lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksiin toteuttaa lapsikohtaista valvontaa. Lapsikohtainen valvonta on ollut ja on jatkossakin yksi kehittämiskohde.